EISENBERG, P. (2000): Die grammatische Integration von Fremdwörtern. In: G. Stickel (ed.), *Neues und Fremdes im deutschen Wortschatz*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 183–209.
EISENBERG, P. (2006): *Grundriss der deutschen Grammatik*. 2 Bände. Stuttgart – Weimar: Metzler.
VACHEK, J. (1966): On the integration of peripheral elements into the system of language. In: J. Vachek (ed.), *Travaux linguistiques de Prague, 2: Les problèmes du centre et de la périphérie du système de la langue*. Praha: Academia, 23–37.

Vít Dovalil

Institut für germanische Studien, Fakultät für Philosophie, Karlsuniversität nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, Tschechien
<vitek.dovalil@ff.cuni.cz>

Martina Šmejkalová: Praporu věren i ve ztraceném boji: Vladimír Šmilauer – život a dílo filologa (1895–1983). Praha: Academia, 2015. 72+651 s.

Od roku 1983, kdy se uzavřela životní pouť univerzitního profesora Vladimíra Šmilauera, do roku 2011, kdy byla zahájena soustavná práce na jeho monografii díky grantovému projektu GA ČR, uplynula necelá tři desetiletí. Práce byla pak završena v roce 2015, ve kterém Martina Šmejkalová po řadě přípravných studií publikovala obsáhlou syntetizující knihu o šesti stech jednapadesáti číslovaných stranách a jednasedmdesáti vyobrazeních na křídovém papíře. Uvědomit si tyto časové relace je pro pochopení obsahu i dikce knihy důležité. První zmíněný časový interval je pro svou relativní krátkost výrazem historické naléhavosti, ba neodložitelnosti úkolu věnovat se osobě a dílu tohoto vynikajícího vědce, excelentního učitele a noblesního člověka, vědce a člověka nezávislého, v jistém smyslu solitéra v kontextu české jazykovědné bohemistiky minulého století. Do druhého intervalu se promítá badatelská zodpovědnost autorky, která si nedovolila nic slevit z pracovní náročnosti zvoleného úkolu, aby výsledek mohl být opravdovou poctou jedné z největších osobností v naší lingvistice. Úkol, který si předsevzala, byl tím obtížnější, že Šmilauer byl první a zatím jediný z českých jazykovědců bohemistů dvacátého století, jemuž se mělo dostat ucelené a kritické monografie. Už sám tento fakt učinil dokončení a poměrně rychlé uvedení knihy na knižní trh událostí prvořadé důležitosti. Martina Šmejkalová se zařadila mezi přední historiky české jazykovědy. Kromě Šmilauera se monografie dočkal, o tři desetiletí dříve, jen mnohem starší Jan Gebauer (1838–1907) v Syllabově monografii (1986) a brněnský indoevropeista Adolf Erhart (1926–2003) v monografii Vykypělově (2008).

Nelze však hned na tomto místě nepřipomenout, že výpravná monografie Šmejkalové není osamoceným počinem. V současné době se dějiny české jazykovědy těší značné pozornosti. Uskutečnily se velké, většinou týmové projekty, které vyústily v tištěné a/nebo elektronické výstupy biografické typu „kapitoly z…“, „kdo je kdo“, „medailonky“, „slovníky osobností“, „rozhovory s…“ a ve výstupy memoárové a epistolární;[1] vyšly pečlivě redigované a komentované výbory například z prací Jiřího

[1] Připomeňme – z většího počtu dalších – zejména obsažnou knihu J. Pleskalové a kol. (2007).

Hallera (2007), Pavla Nováka (2010) či Václava Ertla (2011). Opakovaně se psalo a přednášelo rovněž o Vladimíru Šmilauerovi, jak za jeho života, tak později.[2] A konečně je zde nedávná tvůrčí metodologická diskuse o tom, jak dějiny oboru smysluplně psát.[3] Z ní čerpala inspiraci také Šmejkalová v Úvodu své knihy. V něm specifikovala a náležitě zdůvodnila její obsah – a také ho úspěšně realizovala. Její monografie je „především o Vladimíru Šmilauerovi a bezprostředním kontextu vývoje československé lingvistiky, ohraničeném Šmilauerovými přímými interakcemi“ (s. 14). O tom, že kniha má předpoklady splňovat požadavky kladené na moderní lingvistickou historiografii, přesvědčuje autorka hned v pododdílu Zdroje, v němž poskytuje vhled do své rozsáhlé badatelské kuchyně. Centrální položky v něm tvoří samozřejmě Šmilauerovy vědecké práce. Vedle toho mohutně čerpala z nepublikovaných archivních fondů. Dva roky excerpovala nezpracovaný archivní fond Vladimíra Šmilauera v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, který čítá 79 kartonů a 32 kartotéčních krabic; zdokumentovala a zpracovala neuvěřitelných 37 500 listů archivních jednotlivin – a tento počet čtenářům sdělila skoro jakoby mimochodem v petitové poznámce pod čarou na s. 18.[4] Prohledávala i další archivy, Archiv Univerzity Karlovy, Státní okresní archiv Strakonice, Archiv hlavního města Prahy, Archív hlavného mesta SR Bratislavy a Vojenský ústřední archiv / Vojenský historický archiv v Praze. V neposlední řadě konzultovala se Šmilauerovými rodinnými příslušníky, z jejichž strany se jí dostávalo vstřícné příležitosti nahlížet do domácích archivů. Tímto širokým repertoárem zdrojových informací si Šmejkalová vytvořila pro svou práci výborný základ. Jak pracné však bylo vyhledání a shromáždění veškerých možných pramenů, které se neobešlo bez trpělivého luštění obtížně čitelných míst v některých dokumentech, ba téměř bez detektivního úsudku, se čtenář dozvídá teprve postupně v jednotlivých kapitolách knihy.

Vlastní výkladová část knihy (s. 25–494) je rozvržena do tří oddílů, nazvaných Život, Lingvista, Učitel. Po nich následují koncizně stylizované Závěry v českém a anglickém znění, seznam pěti set položek použité literatury včetně deseti položek autorčiných,[5] seznam stovky položek, jejichž autorem byl sám Šmilauer,[6] čtyři přílohy (rodokmen, příklady Šmilauerem vedených diplomových prací z let 1958–1975 a dva dosud nepublikované Šmilauerovy texty; o těch viz níže), Šmilauerova bibliografie (sestavila ji s příkladnou péčí Eliška Kudláčková Doležalová), jmenný rejstřík a vysvětlující popisky k archivním vyobrazením.

---

[2] Viz zejména odborný seminář Veliký vědec mezi učiteli – veliký učitel mezi vědci: Vladimír Šmilauer (1895–1983), uspořádaný Jazykovědným sdružením ČR 3. prosince 2015; program semináře spolu s videoukázkami z referátů je dostupný na webu Jazykovědného sdružení ČR.

[3] Jde o monotematické dvojčíslo Naší řeči, 93, 2010, č. 4–5, s úvodníkem od J. Chromého, s osmi články a dvěma příspěvky v rubrice Posudky.

[4] Úhrnně viz položku v seznamu literatury na s. 504, kde se odkazuje na rukopisný Prozatímní soupis archiválií fondu Vladimír Šmilauer, Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, 2012.

[5] K nim je třeba připočítat ještě nejnovější, didakticky orientovanou studii Šmejkalové (2015); nechybí v ní poukaz na didaktický odbor Kruhu přátel českého jazyka, který byl za druhé světové války založen jako platforma zaměřená cíleně na výzkum výuky českého jazyka.

[6] Uvedeny jsou rovněž tři memoárové rukopisy ze 70. let 20. stol. od Adolfa Šmilauera a jedna z roku 1948 od Leopolda Šmilauera. Na ně se hojně odkazuje v části Život.

Dokumentaristická unikátnost a vysoká kvalita reprodukcí svádí čtenáře k tomu, začít se zaobírat knihou právě u nich. Najde mezi nimi portréty Vladimíra Šmilauera z každé dekády jeho života, fotografie jeho rodičů, sourozenců, manželky, přátel, žáků, studentů a kolegů, matriční záznam o jeho narození, několikerá vysvědčení, ukázky vlastní rukou psaných textů, posudky jeho prací a protokoly s podpisy Emila Smetánky, Miloše Weingarta, Oldřicha Hujera, Františka Pastrnka a dalších, osvědčení o zvolení mimořádným členem ČAVU, jmenování řádným profesorem aj.

Ž i v o t . V podrobném vylíčení života běhu Vladimíra Šmilauera jsou fakta osobní a rodinná zasazena do dobového kontextu politického, sociálního a kulturního. Na sto třiceti stranách Šmejkalová provází čtenáře důležitými daty. Z rodinného „zázemí prodchnutého vysokými vzdělanostními ideály" (s. 41) se Šmilauer ocitá na bojišti první světové války. Pomaturitní váhání všestranně talentovaného studenta, zda studovat matematiku, anebo češtinu, je rozhodnuto ve prospěch češtiny (s. 55). Učitelské počátky prožívá v Praze jako středoškolský učitel. V roce 1923 je přeložen na Slovensko. Působení na gymnáziu v Žilině chápe „jako výzvu pedagogickou a osvětovou". Následný přechod do Bratislavy opět na gymnázium, později na pedagogickou akademii však už znamená „počátek systematické práce vědecké" (s. 58n.). Bratislavský pobyt trval sice až do roku 1938, ale se stále intenzivnějšími kontakty s pražskou filozofickou fakultou Karlovy univerzity a konečně odchodem do Prahy: je jmenován docentem a poté mimořádným profesorem pro obor český jazyk; v téže době se stává řádným členem ČAVU. Období bezprostředně po válce je pak vylíčeno se všemi trpkostmi a tvrdostmi, které osud Šmilauerovi přinesl; řádným profesorem byl jmenován po různých peripetiích teprve v roce 1951. V roce 1957 mu byla udělena hodnost doktora filologických věd a od roku 1958 do ukončení soustavné pedagogické činnosti ve školním roce 1974–1975 byl členem vědecké rady filozofické fakulty. Právě při čtení tohoto oddílu, v němž se dozvídáme, kolik dramatických momentů se ve Šmilauerově životě odehrálo, pochopíme i oceníme, jak trefně zvolila autorka titul své monografie – Šmilauerovo životní krédo *Praporu věren i ve ztraceném boji*, z básně Viktora Dyka.[7] Životní příběh Šmilauerův je vyprávěn se snahou o maximální faktografickou přesnost a vyváženost a má velkou poznávací hodnotu.[8] Téměř na každé stránce jsou ukázky z relevantních textů a pod čarou odkazy na další dokumenty. Přitom autorčina stylizace je nejen kultivovaně uměřená, ale i svěží. Čtenář nepřestane číst, dokud nedočte do konce oddílu, stejně jako čtenář románu neodloží knihu dřív, než zápletka dospěje k rozuzlení.

L i n g v i s t a . Centrální, nejrozsáhlejší oddíl monografie (s. 153–440) má šest pododdílů. Každý pododdíl Šmejkalová specifickým způsobem orientuje na určitou

[7] *Miluji vojáka, / jenž na pozici stojí, / jsa věrný praporu i ve ztraceném boji, / a jenž si řekne: / Že jsem zrazen vším, / mně právo nedává být zbabělým.* Znění tohoto úryvku najde čtenář na záložce knihy a pak v textu na s. 494, kde je vyložen věcný kontext, v němž Šmilauer sáhl po uvedené citaci.

[8] Sotva zde můžeme zacházet do nesčetných (!) podrobností, byť velmi zajímavých; někdy totiž, jak autorka dokládá, i zprvu náhodná životní epizoda se později ukázala jako významná pro jeho lingvistickou budoucnost, například když jako četař sloužící na srbské železniční stanici Mladenovac v roce 1917 měl maďarského velitele (s. 52).

oblast Šmilauerovy činnosti, opakovaně přitom poukazujíc na to, jak úzce spolu jednotlivé oblasti vědeckého a pedagogického působení souvisejí, jak nepřetržitě se prolínají – a jak důležité je, aby žádný z nich nezůstal opomenut. V tom je velmi úspěšná.

Výklady začínají charakteristikou měnících se domácích (šíře i středoevropských) poměrů lingvistických, politických a kulturních od dvacátých a třicátých let až po druhou polovinu dvacátého století včetně. V jejich kontextu se rodily a vyvíjely Šmilauerovy vztahy k význačným osobnostem a skupinám tehdejšího vědeckého společenství a jejich názorům (Emil Smetánka, Miloš Weingart, Jiří Haller, členové Společnosti pro slovanský jazykozpyt, členové Pražského lingvistického kroužku, autoři sborníku Spisovná čeština a jazyková kultura, redakce časopisu Naše řeč ad.). Klíčový byl pro Šmilauera vztah k Bohuslavu Havránkovi, který měl „přímý vliv na Šmilauerovy vědecké a pracovní osudy" (s. 168). „Hledáním pravdy" (s. 178) nazvala Šmejkalová svou zdrženlivě uvážlivou interpretaci dlouhodobě komplikovaného vztahu mezi oběma muži. Pokusila se o ni shrnutím historických dokladů, z nichž některé předložila čtenářům vůbec poprvé. Poprvé zveřejňuje poměrně nedávno při jiné příležitosti nalezený koncept nedokončeného textu,[9] v němž se Šmilauer k vzájemnému vztahu vyslovuje a který začíná příznačně: *Velké stromy vrhají velké stíny*.

Nová zajímavá fakta, postřehy i výsledky jemných analýz přináší následující pododdíl, pojednávající o Šmilauerovu onomastickém přínosu do české lingvistiky. O zakladateli moderní české onomastiky, tvůrci české onomastické školy, autorovi fundamentálních děl obohacujících české i světové onomastické výzkumy se přirozeně psalo hodně – Šmejkalová se proto s výhodou mohla odvolávat na již publikované stati a jiné příspěvky od Milana Harvalíka, Mileny Knappové, Jaromíra Krška, Ivana Lutterera, Jany Matúšové, Libuše Olivové Nezbedové, Jany Pleskalové, Rudolfa Šrámka (řazeno podle abecedy) aj.; mohli bychom opakovat početné citáty vysoce oceňující Šmilauerovo dílo v dějinách vědecké onomastiky.[10] Na základě archivního studia k nim přidává fakta další, ať už jde např. o ta, která získala ze Šmilauerovy korespondence či z jiných archiválií, z rukopisů jeho přednášek i ze vzpomínek Šmilauerových žáků a kolegů, účastníků proslulých onomastických seminářů. Její obraz Šmilauera onomastika je všestranný a obohacující.

Stejně tak to platí pro pododdíl o Šmilauerovi syntaktikovi, v němž je, logicky, integrován zřetel vědecký (oborový) s didaktickým, jak to odpovídalo Šmilauerovu celoživotnímu názoru, letitým pedagogickým zkušenostem a respektování požadavků jazykové praxe. Šmilauerova Novočeská skladba (v obou vydáních, 1947 a 1966)[11] i Učebnice větného rozboru jsou známá díla, na kterých vyrostly celé generace bohemistů a která jsou snad sice tradičním, ale stále živým, nosným koncepčním zdrojem, základem, na němž vznikají nové a nové středoškolské a jiné příručky. Byly na nich

[9] Podrobněji o tom viz J. Chromý (2006).

[10] Za všechny alespoň jeden, který Šmejkalová přejímá ze stati R. Šrámka (2007, s. 407) a který se týká Šmilauerova Osídlení Čech ve světle místních jmen (Praha, 1960): „Dnes je hodnoceno jako nejvýznačnější dílo, kterým kdy česká onomastika obohatila světové výzkumy."

[11] Důležité je připomenutí Šmejkalové (s. 253), že rukopis novočeské syntaxe měl Šmilauer připravený už v roce 1938.

založeny významné univerzitní i akademické projekty.[12] Plným právem proto mohla Šmejkalová na otázku Co zbylo ze syntaktika Šmilauera? odpovědět takto: „ve své jediné monografii představil natolik promyšlený, vyčerpávající a detailní pohled na hlavní principy české skladby i na jednotlivé její problémy, že se od něj odvozovaly nejen teoretické úvahy v jeho době, ale odvozují se od něj i teoretické úvahy o šedesátiletí mladší, ať už při uvažování o konceptuálních otázkách, nebo při řešení dílčích jevů“ (s. 319). Je dobré, že takto svůj výstižný závěr formulovala poté, co se soustředila na podrobný komentář k jednotlivým „centrálním syntaktickým fenoménům“, tedy na Šmilauerovo pojetí pojmů věta, skladební dvojice, syntaktické vztahy, grafické znázornění stavby věty a souvětí, větný rozbor aj. To bylo přijímáno, ale v některých aspektech odmítáno současníky i pozdějšími teoretiky v oblasti syntaxe. Šmilauerova skladba se, jak víme, jen částečně shodovala s rozhojňující se syntaktickou produkcí padesátých a šedesátých let u nás, v řadě specifických aspektů se od ní odlišovala.[13] V syntaktickém oddíle Šmejkalová věnovala prostor také Šmilauerově první syntaktické práci vůbec, studii Poloha přívlastku v Kronice pražské Bartoše Písaře (1920, přepracovaná verze 1930; přepracovaná verze byla prací habilitační), tedy práci, která je sice citována v životopisných pracích o Šmilauerovi, ale „není všeobecně dobře známa“ (s. 257). Jak Šmejkalová dovodila na základě podrobného seznámení čtenářů s jejím obsahem, tato práce se přes mnohé klady (pozitivní byl posudek od Emila Smetánky, Miloše Weingarta a Oldřicha Hujera, napsaný u příležitosti Šmilauerova habilitačního řízení) setkala s kritickými ohlasy, například ze strany Františka Trávníčka. I když Šmejkalová uzavírá svůj rozbor studie konstatováním, že Šmilauerem zvolená metoda se pro česká slovosledná bádání „ukázala slepou uličkou“ (s. 270), je záslužné, že představila její obsah a že tak ani tuto část Šmilauerova syntaktického díla neponechala bez náležité pozornosti.

Další, v pořadí třetí, lexikografický „klíčový segment“ (s. 324) Šmilauerovy činnosti se autorka opět snaží vystihnout v jeho specifičnosti. Jde jí přitom o nápravu toho, že „Šmilauerův přínos v oboru lexikografie nebyl dosud adekvátně oceněn, a to jak na poli konstituování výkladového slovníku češtiny, tak na poli slovníků speciálních“ (s. 324–325). Ačkoliv, jak píše, Šmilauer působil většinou v roli vědeckého recenzenta či externího poradce/konzultanta, „lze v mnoha případech hovořit spíše o jeho faktickém

[12] K údajům uvedeným v knize Šmejkalové doplňme, že v průběhu šedesátých až osmdesátých let byl v tehdejším oddělení matematické lingvistiky Ústavu pro jazyk český vytvořen pod vedením Marie Těšitelové soubor kvantitativních charakteristik současné spisovné češtiny v její varietě psané i mluvené, který se opíral o původní, speciálně pro daný účel sestavený počítačově zpracovaný textový korpus o rozsahu 540 000 výskytů slov a který přinesl detailní kvantitativní data fonologická, grafematická, lexikální, slovnědruhová, morfologická a syntaktická. Výsledky byly pak publikovány knižně (viz např. M. Těšitelová a kol., 1987; tam viz další literaturu), v časopisech, v periodických sbornících (česky i anglicky) a v sérii interních tisků vydávaných ÚJČ. Syntaktické tagování textů se důsledně opíralo o Šmilauerovu Novočeskou skladbu. Tento korpus byl později modernizován a využívá se ho v novém vnitřním formátu a anotačních schématech v rámci české korpusové lingvistiky pod názvem Český akademický korpus, který je kompatibilní s Pražským závislostním korpusem (viz Hladká – Králík, 2006).

[13] Šmejkalová shodně s J. Pleskalovou a kol. (2007) zvláště vyzdvihuje modernost Šmilauerovy syntaktické teorie, související s jeho rozhledem po evropské, zejména francouzské jazykovědě, reprezentované jménem Luciena Tesnièra a dalších.

spoluautorství“ (s. 325). Přesvědčivých argumentů, které pro své tvrzení shromáždila (s. 325–400), je velice mnoho. Týkají se v prvé řadě šestnáct let trvající intenzivní a vysoce respektované redaktorské práce na Příručním slovníku českého jazyka, později na Slovníku spisovného jazyka českého. Stejně důležitá byla Šmilauerova koncepční participace a redakční a/nebo recenzentská práce na slovníku staročeském, na slovnících cizích slov, na slovníku etymologickém i (spolu)autorství na slovníku věcném a synonymickém. Pod Šmilauerovým vedením byla již v roce 1940 rovněž vypracována koncepce prvního frekvenčního slovníku češtiny a zahájena excerpce děl.[14] Podrobně se Šmejkalová zastavuje dále u osudu Šmilauerova Novočeského tvoření slov. Původní varianta knihy byla hotova už v letech 1937–1939, ale k opožděnému vydání došlo až roku 1971, tedy ve zcela jiném, již významně pokročilejším vědním kontextu, než v jakém byla napsána (v roce 1962 vyšla Dokulilova Teorie odvozování slov). To vysvětluje i zčásti kritickou odezvu v lingvistických kruzích. – Všechny Šmilauerovy aktivity lexikografa, lexikologa a slovotvůrce jsou v uvedené kapitole představeny přehledně a podrobně. Šmejkalová dává čtenářům dobrou příležitost, aby si ještě lépe uvědomili, kolik invence a trpělivé práce Šmilauer české lexikografii dával, v jak obrovské šíři do ní svými aktivitami zasahoval a jak cenné a trvalé jsou hodnoty, které do tohoto oboru vnášel po několik desetiletí.

Poslední dvě kapitoly oddílu Lingvista jsou o Šmilauerovi popularizátorovi, autorovi a spoluautorovi obrovského množství článků, zpráv, příspěvků etymologických, poradenských, názvoslovných norem, autorovi učebnic, oponentovi a posuzovateli prací diplomových, kandidátských, habilitačních a jiných a v neposlední řadě autorovi přednášek pro rozmanitá auditoria.[15] V tomto ohledu Šmilauer představuje, jak Šmejkalová právem poznamenává, „ojedinělý typ vědce“ (s. 404), vědce, jehož zásadou byl „důraz na praktickou jazykovědnou činnost, přesvědčení, že jazykovědný výzkum má sloužit především uživatelům jazyka“ (s. 414). „Ve jménu jazykové praxe“ (s. 414) se Šmilauer intenzivně angažoval po celý život. Je proto třeba uvítat, že Šmejkalová zařadila do monografie moudrý a působivý text Šmilauerovy přednášky Krása jazyka (s. 546–560),[16] kterou proslovil u příležitosti připomenutí třiceti let od založení Kruhu přátel v r. 1968, ale kterou napsal (a opakovaně přednesl na různých fórech) již dříve a která vyjadřuje Šmilauerovu filozofii jazyka.

U č i t e l . Kdo z pamětníků slyšel Vladimíra Šmilauera přednášet, ať už to bylo třeba v Kruhu přátel, nebo ať navštěvoval jeho univerzitní přednášky či semináře, ten potvrdí, že Šmilauer byl učitel i didaktik naprosto výjimečný a nezapomenutelný. Na úhledně čitelný podpis pana profesora v tehdejším vysokoškolském indexu, který stvrzoval úspěšné vykonání zkoušky u něj, byl student patřičně pyšný. Je proto

[14] Je známo, že tento slovník, dílo J. Jelínka, J. V. Bečky a M. Těšitelové (1961) s předmluvou J. Běliče, byl dokončen v roce 1953, ale vyšel až o osm let později, tedy s velkým zdržením. Z osobních sdělení M. Těšitelové jsme se rovněž dozvídali, jak společenské změny po roce 1948 přinášely autorům slovníku starosti s výběrem děl pro excerpci.

[15] Jeden údaj za všechny: Od založení Kruhu přátel českého jazyka v roce 1938 v něm Šmilauer proslovil do svých osmdesátin sto dvacet přednášek (s. 440).

[16] Podle archivního rukopisu; přednáška z 18. 4. 1968.

namístě, že Šmejkalová věnuje učiteli Šmilauerovi poměrně obsáhlý oddíl (s. 443–487). V hlavní části připomíná jeho angažovanost v oblasti školské terminologie a didaktickou tvorbu, jejímž vrcholem se stala školní učebnice Nauka o českém jazyku (1972 a hned ještě 1973 a 1974). Charakteristika jeho hluboce lidských, empatických a přitom výchovně zásadových postojů k žákům a studentům všech stupňů či absolventům studia je pak bohatě ilustrována úryvky z korespondence, svědectvími kolegů a dalšími dokumenty.[17]

Martině Šmejkalové se podařilo splnit oba hlavní cíle, které si vytýčila a které zopakovala v Závěru na s. 488n.: Ukázala, jak Šmilauer ovlivnil jazykové a jazykovědné společenství, a to nejen přímým působením ve své době, ale svým odkazem také v době naší, a vyložila Šmilauerův vztah k jazyku jako objektu zkoumání. Proč mohla být monografie napsána tak, jak napsána je? Důvodů je víc. Především autorka dokázala shromáždit a racionálně využít veškeré materiálové zdroje: Prostudovala Šmilauerovo dílo; přečetla snad úplně všecko, co bylo o Šmilauerovi dodnes napsáno a řečeno; prohledala archivy; vyzpovídala pamětníky. Prameny roztřídila, srovnala, analyzovala a zhodnotila, a to z hlediska dějinného lingvistického kontextu českého, slovenského a středoevropského (slovanského, německého, maďarského). Prokázala výtečnou schopnost vědeckého nadhledu jako nutného předpokladu kritické syntézy všech informačních zdrojů. Důsledně se držela zásady, že výklad musí být systematický, argumentace objektivní a formulace jasná a pro čtenáře srozumitelná. O mnohém se poučila právě u Šmilauera. Osvojila si jeho pracovitost a vzala si k srdci jeho výrok o tom, že „musíme umět dokázat, aby to, co jsme řekli, nebo napsali, vzbudilo v posluchači nebo čtenáři zcela přesný obraz toho, co jsme říci nebo napsat chtěli“ (s. 554). Pan profesor by měl radost.

LITERATURA

Ertl, V. (2011): *Dobrý autor: Výbor z jazykovědného díla*. Ed. J. Chromý. Praha: Akropolis.

Haller, J. (2007): *Dar jazyka: Deset statí o češtině*. Ed. J. Chromý a F. Martínek. Praha: Herrmann & synové.

Hladká, B. – Králík, J. (2006): Proměny Českého akademického korpusu. *Slovo a slovesnost*, 67, s. 179–204.

Chromý, J. (2006): Jiří Haller – osobnost české lingvistiky. *Naše řeč*, 89, s. 234–241.

Jelínek, J. – Bečka, J. V. – Těšitelová, M. (1961): *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Novák, P. (2010): *Lingvistika a jazyková realita: Výbor z díla.* Ed. J. Křivan, J. Januška a J. Chromý. Praha: Akropolis.

Pleskalová, J., a kol. (2007): *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia.

Syllaba, T. (1986): *Jan Gebauer.* Praha: Melantrich.

Šmejkalová, M. (2015): Didaktika českého jazyka. In: I. Stuchlíková – T. Janík et al., *Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, s. 17–40.

[17] K unikátním dokumentům, které Šmejkalová připomíná, patří například přepis Šmilauerova ústního projevu, zaznamenaný P. Jančákem, přepsaný I. Luttererem a publikovaný teprve roku 1995 s příznačným titulem Začvděčím svým žákům.

ŠMILAUER, V. (1995): Začvděčím svým žákům. *Čeština doma a ve světě*, 3 (3), s. 5–6.
ŠRÁMEK, R. (2007): Onomastika. In: J. Pleskalová – M. Krčmová – R. Večerka – P. Karlík (eds.), *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia.
TĚŠITELOVÁ, M., a kol. (1987): *O češtině v číslech*. Praha: Academia.
VYKYPĚL, B. (2008): *Život a dílo Adolfa Erharta: Kapitola z dějin české vědy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Ludmila Uhlířová

Nýřanská 12, 153 00 Praha 16
<lidauhlirova@seznam.cz>

Pavla Kochová – Zdeňka Opavská (eds.): Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2016. 240 s.

Práca *Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny* predstavuje vedecké dielo, v ktorom autori predkladajú odbornej verejnosti monograficky spracovanú koncepciu nového výkladového slovníka češtiny, *Akademického slovníku současné češtiny* (ďalej ASSČ). Príprava takéhoto lexikografického diela vychádza z potreby opísať lexikálnu zásobu súčasnej češtiny, keďže od vydania *Slovníku spisovného jazyka českého* (Havránek, 1960–1971), ktorému je ASSČ koncepčne najbližší, už uplynulo viac ako štyridsať rokov.

Práca obsahuje 19 kapitol, v ktorých sa opisujú aspekty slovníkového spracovania lexikálnych jednotiek a explikujú sa prístupy autorského kolektívu k riešeniu viacerých sporných otázok, ktoré lexikografická práca prináša. Vzhľadom na komplexnosť a šírku riešených problémov sa pristavíme len pri vybraných problémoch, ktoré sa v monografii reflektujú.

Medzi špecifiká slovníka patrí väčší dôraz kladený na autonómnosť lexém, čím sa redukuje miera hniezdovania a jednotky sú spracúvané ako samostatné heslové položky s výkladom významu a exemplifikáciou. Metódou hniezdovania sa tak spracúvajú len niektoré pravidelne tvorené lexikálne typy – prechýlené názvy, zdrobneniny a opakovacie slovesá, a to iba tie, pri ktorých sa významová štruktúra derivátu nelíši od základového slova. Naopak, ako samostatné heslá sa spracúvajú napríklad vzťahové adjektíva, deadjektívne adverbiá a deadjektívne substantíva tvorené príponou *-ost*. Zvolené riešenie možno privítať vzhľadom na fakt, že takýto spôsob výkladu prináša informácie o rôznorodých typových významových odtienkoch jednotiek na základe ich fungovania v kontexte (porov. napr. významové konkretizácie desubstantívnych vzťahových adjektív).

Pokiaľ ide o materiálovú základňu, slovník nevychádza z cieľavedomej excerpcie, ale predovšetkým z elektronických textov získaných z korpusových zdrojov Ústavu Českého národného korpusu. K sekundárnym zdrojom patria výkladové i špeciálne slovníky.

Slovník pracuje so štyrmi typmi heslových slov: s jednoslovnými výrazmi, s niektorými výrazmi viacslovnej povahy, s niektorými lexikálnymi morfémami a niektorými